

مهندسی مجدد مهدهای کودک حلقه مفقوده

در چرخه توسعه منابع انسانی کشور

علی عباسی

مدرس دانشگاه افسری امام علی (ع)

داریوش امامی

دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت دولتی،

کودکان سرمایه های ارزشمند و سازنده آینده جامعه هستند. آموزش و پرورش در دوره کودکی که زمان شکل گیری شخصیت و ایجاد عادات مختلف و پیشگیری از بروز مشکلات است، آینده فرد و جامعه را بنا می نهد و مسیر حرکت جامعه را مشخص می سازد. توجه به مسائل و مشکلات کودکان باعث پیشرفت و ترقی جامعه می شود و غفلت در رفع مشکلات آنان، خسارات جبران ناپذیری به بار می آورد. از این رو، سرمایه گذاری و برنامه ریزی در آموزش و پرورش ابتدایی و بویژه پیش از دبستان و مهدهای کودک (که تا حدودی مغفول واقع شده اند)، از حساسترین و مهمترین وظایف دست اندر کاران و مسئولان جامعه است و باید از اولویت ویژه ای برخوردار باشد. به اعتقاد نگارندگان، اگر مهدهای کودک به مکان هایی جز «محل نگهداری» کودکان تبدیل شوند و به وظیفه اصلی خود که جامعه پذیری و تربیت صحیح کودکان و نه صرف نگهداری از آنان، بدل شوند، نسل کارآمد و شایسته ای را تحویل جامعه خواهند داد. در این مقاله پس از طرح مساله و بیان موضوع و اهداف آموزشی مهدهای کودک متناسب با ضعفهای اساسی موجود به ارائه راه حلها و پیشنهادها پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: مهد کودک، توسعه منابع انسانی، آموزش و پرورش

طرح مسأله و بیان موضوع

در سال ۱۲۹۸ برخی از اقلیت های دینی به احداث کودکستان ها و مراکز آموزش پیش دبستانی در تهران مبادرت نمودند. در همان اثنا زنده یاد جبار باغچه بان در سال ۱۳۰۳ به احداث باغچه اطفال در شهرستان تبریز مبادرت نموده و چند سال بعد در سال ۱۳۰۷ کودکستان دیگری در شهرستان شیراز دایر نمود. گفتنی است که در آن اثنا تنها از کودکان خانواده های مرفه و کارمندان عالی رتبه ادارات در این مراکز ثبت نام به عمل می آمد. استقبال این خانواده ها از عملکرد کودکستانها (مراکز آموزش پیش دبستانی) سبب گردید که طی مدت زمان کوتاهی در تهران و چندین شهر بزرگ دیگر کشور، کودکستان هایی توسط بخش خصوصی دایر گردد. از جمله مهمترین برنامه های این مراکز می توان به بازی های مرسوم، آموزش مقدماتی خواندن و نوشتن، نقاشی و بازی با عروسک و اشکال هندسی اشاره نمود. در سال ۱۳۰۳ شورای عالی فرهنگ، به تصویب انحصاری آیین نامه احداث مراکز آموزش پیش دبستانی در شهرستان تهران و در سال ۱۳۰۴ به تصویب این آیین نامه برای سایر شهرهای کشور مبادرت نمود. نخستین امتیاز تاسیس کودکستان توسط وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه در سال ۱۳۱۰ صادر گردید. از این روی سال ۱۳۱۰ آغاز فصل جدیدی در تاریخ آموزش پیش دبستانی ایران محسوب می گردد. نخستین آیین نامه ویژه کودکستانها و مراکز آموزش پیش دبستانی در سال ۱۳۱۲ به تصویب شورای عالی فرهنگ رسید. در ماده اول این آیین نامه، سن کودکان جهت پذیرش در کودکستانها ۴ تا ۷ سال قید شده بود. این در حالی است که در سال ۱۳۳۵، آیین نامه جدیدی جهت اداره کودکستانها به تصویب رسید که طی آن سن کودکان، ۳ تا ۶ سال تعیین شده

بود. در سال ۱۳۳۴، اداره مستقلی جهت رسیدگی و نظارت بر امور کودکانستان ها تحت نظارت وزارت فرهنگ تاسیس گردید. در سال ۱۳۴۰، اداره امور کودکانستانهای کشور منحل شده و وظایف مربوطه به اداره کل تعلیمات ابتدائی محول گردید. در آن اثنا دولت به تلاش هایی در جهت احداث کودکانستان های دولتی مبادرت نموده و با احداث کودکانستانها در شهرهای سراسر کشور، کودکان خانواده های طبقه متوسط را تحت پوشش خود قرار داد. تا سال ۱۳۲۲ در سراسر کشور تنها تعداد ۷ کودکانستان وجود داشت و این در حالیست که طی سال ۱۳۳۱ به ۷۴ و طی سال ۱۳۵۱ به ۴۳۱ مرکز بالغ گردید. در همان اثنا تلاش هایی در جهت تربیت مربیان مراکز پیش دبستانی نیز آغاز گردید. در سال ۱۳۳۶، آموزشگاه های کودککاری آغاز به فعالیت نمودند. اولین اساسنامه و برنامه درسی این آموزشگاهها طی سال ۱۳۴۵ به تصویب شورای عالی فرهنگ رسید. چندسال بعد تدریس رشته کودککاری یا آموزش و پرورش پیش از دبستان در برخی دانشکده های علوم تربیتی من جمله مدرسه عالی شمیرانات و دانشگاه ابرویحان آغاز گردید.

یادآوری می گردد در طول دهه ۱۳۴۰ از مراکز پیش دبستانی تحت عناوین مختلف اعم از مراکز مراقبت روزانه، کودکانستانها، مدارس پیش دبستانی یاد می گردید. مراکز مذکور عمدتاً در محل سازمانها و وزارتخانه های دولتی استقرار یافته و به مراقبت از کودکان با والدین شاغل در سازمان یا وزارتخانه مربوطه مبادرت می نمودند. مراکز مذکور به طور خصوصی و تحت نظارت سازمان بهزیستی و تحت سرپرستی وزارت آموزش و پرورش فعالیت می نمودند. هدف عملی این مراکز، مراقبت و تربیت کودکان برخوردار از والدین شاغل و ارائه تسهیلات به آنان بود.

از جمله تقسیم بندی های به عمل آمده توسط مراکز پیش دبستانی کشور می توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- کودکان رده های سنی ۴ تا ۱۸ ماه
- کودکان رده های سنی ۱۸ ماهه تا ۳ سال
- کودکان رده های سنی ۳ تا ۵ سال
- کودکان رده های سنی ۵ سال

از مراکز ویژه کودکان رده سنی زیر ۵ سال تحت عنوان «مراکز مراقبتی روزانه» و از مراکز ویژه کودکان رده سنی ۵ سال تحت عنوان «مدارس آمادگی» یاد می گردد.

مسئولیت برنامه ریزی، آماده سازی و توسعه روشهای آموزشی و تفریحی مراکز پیش دبستانی برعهده اداره برنامه ریزی و توسعه متون درسی کشور بود.

وظیفه نظارت بر عملکرد مراکز مذکور به دایره آموزش ابتدایی و مسئولیت تدارک امکانات و تسهیلات رفاهی به «مدیریت عمومی تعاون و رفاه اجتماعی» وزارت آموزش و پرورش تفویض گردید. معلمان و مربیان مراکز آموزش پیش دبستانی از میان فارغ التحصیلان رشته های تربیتی مراکز تربیت معلم و یا از میان فارغ التحصیلان دانشگاهی علوم تربیتی در حوزه آموزش پیش دبستانی انتخاب می گردید.

در سال ۱۳۵۰، اداره کل تعلیمات ابتدایی به دفتر برنامه ریزی آموزش ابتدایی تغییر نام داده و واحد کودکانستان های این اداره، عهده دار مسئولیت طرح و برنامه ریزی آموزش و پرورش پیش دبستانی گردید. در سال ۱۳۵۴، با توجه به توسعه کودکانستانها و تربیت مربیان کودک، دفتر برنامه ریزی آموزش ابتدایی به دفتر آموزش کودکانستانها و ابتدایی تغییر نام داده و بالاخره در سال ۱۳۵۹ در اداره کل و سپس در دفتر آموزش عمومی ادغام گردید. طبق آخرین آیین نامه کودکانستانها که در سال ۱۳۴۹ به تصویب شورای عالی آموزش و پرورش رسید، تشکیل کلاسهای آمادگی ضمیمه آموزش ابتدایی گردیده و سن کودکان کودکانستانها ۳ تا ۶ سال تعیین گردید. در سال ۱۳۵۳، وزارت آموزش و پرورش طبق انتشار بخشنامه ای به اعمال اصلاحاتی در آیین نامه مذکور مبادرت نمود. مطابق این تغییرات تنها آن دسته از کودکانی که از سن ۵ سال تمام برخوردار بودند از حق ثبت نام در کلاسهای آمادگی بهره مند گردیدند.

در گذشته امتیاز تاسیس مهدهای کودک ویژه کودکان رده های سنی ۳ تا ۶ سال به وزارت آموزش و پرورش و مجوز تاسیس مراکز مراقبتی کودکان زیر رده سنی ۳ سال به اتاق اصناف واگذار گردید. از سال ۱۳۵۴، سازمانهای دولتی موظف به تاسیس مهدهای کودک شده و ضوابط آنها از سوی سازمان زنان تنظیم گردید. در سال ۱۳۵۶، در بودجه کل سازمانهای دولتی، بودجه لازم جهت احداث مهدهای کودک ویژه فرزندان زنان کارمند پیش بینی شده و سازمان زنان مسئولیت تشکیل و نظارت بر آنها را عهده دار گردید.

پس از انقلاب اسلامی، بر اساس تصمیم گیری هیات وزیران، با انحلال، سازمان زنان، سازمان ملی رفاه خانواده، سازمان تربیتی شهرداری تهران و انجمن ملی حمایت از کودکان، اجازه تاسیس مهدهای کودک به وزارت بهداری و بهزیستی

و سپس به سازمان بهزیستی محول گردید. در حال حاضر صدور مجوز و نظارت بر کلیه مهدهای کودک دولتی و خصوصی بر عهده سازمان بهزیستی کشور است. از سال ۱۳۷۲ کلیه کلاسهای آمادگی ضمیمه مدارس دولتی به علت کمبود جا منحل گردید. گفتنی است که این کلاسها ۳۰ سال پیش در سال ۱۳۴۹ و با تصویب شورای عالی آموزش و پرورش تشکیل شده بود.

از جمله انواع مهدهای کودک که در حال حاضر در سراسر کشور فعالیت دارند می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- مهدهای کودک خصوصی که توسط بخش خصوصی احداث گردیده اند.
- مهدهای کودک خود محور که وابسته به موسسات دولتی بوده و با کمک هزینه های دولتی و والدین کودکان اداره می‌گردند.
- مهدهای کودک کارگری که متعلق به کارخانجات بوده و تحت پوشش وزارت کار و امور اجتماعی فعالیت دارند.
- مهدهای کودک ادارات آموزش و پرورش که به ثبت نام از فرزندان زنان شاغل در آموزش و پرورش مبادرت می‌نمایند.
- مهدهای کودک انجمنهای حمایتی سازمان بهزیستی که به ثبت نام از کودکان تحت پوشش بهزیستی و درصدی از افراد عادی مبادرت می‌نمایند.

• مهدهای کودک روستایی که به ثبت نام از کودکان روستایی مبادرت می‌نمایند.

وجود تغییرات اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی چند دهه اخیر در ایران، افزایش نسبت زنان شاغل و ضرورت مراقبت از کودکان، به افزایش نرخ ثبت نام کودکان در مهدهای کودک و مراکز پیش دبستانی منجر گردیده است. طی دهه پایانی قرن بیستم به اطمینان از برقراری هماهنگی میان وزارت آموزش و پرورش و سازمان بهزیستی به عنوان دو مجموعه مسئول در جهت رشد و توسعه هر چه بیشتر آموزش پیش دبستانی تأکید شد. با این وجود در نتیجه تمرکز نامحسوس در برنامه ریزی، مدیریت و سرپرستی مقطع آموزش پیش دبستانی، هر یک از سازمانهای دولتی به تنظیم استراتژی ها و سیاست جاری خود با توجه به نیازها و امکانات کارشناسان مبادرت می‌نمایند.

تاریخچه فوق بیانگر این واقعیت است که علیرغم پیش بینی شفاف فرآیندهای اقتصادی در زمینه افزایش نرخ مشارکت اقتصادی زنان و تغییرات کمی و کیفی نهاد خانواده (و بالطبع تغییر کارکردها) و نیاز جامعه متناسب با مقتضیات اقتصادی - اجتماعی به نهادی که نقش آفرینی نموده و پاسخگوی نیاز جدید باشد، متأسفانه سهم دولت در تاسیس مهدهای کودک بسیار ناچیز بوده و عمدتاً به تنظیم آیین نامه ها و اعطای مجوزهای قانونی محدود بوده است به نحوی که پس از تشکیل اولین مهدهای کودک، وزارت آموزش و پرورش به تاسیس مهدهای کودک دولتی پس از ۴۲ سال مبادرت نمود. در حال حاضر برای کودکان زنان غیر شاغل، مهد کودک دولتی وجود نداشته و کلاسهای آمادگی ضمیمه مدارس دولتی نیز از سال ۱۳۷۲ منحل گردیده است. علاوه بر این تعداد فارغ التحصیلان رشته کودکریزی با توجه به نیاز مهدهای کودک، بسیار اندک بوده و دوره های باز آموزی بهزیستی ویژه مربیان و مدیران، چه از لحاظ مدت زمان و چه از لحاظ تعداد نفرات تحت پوشش هر دوره آموزشی، جوابگوی نیاز مهدهای کودک نمی‌باشد. به عنوان مثال از سال ۱۳۶۱ تا ۱۳۶۹ یعنی ظرف مدت زمان ۸ سال، تنها ۱۲۱۵ نفر از مدیران و مربیان، موفق به گذراندن دوره های آموزشی کوتاه مدت بهزیستی شده اند و این در حالی است که این رقم در مقایسه با تعداد مدیران و مربیان مهدهای کودک بسیار ناچیز می‌باشد.

علاوه بر این، تعداد مهدهای کودک نسبت به جمعیت کودکان در ایران بسیار ناچیز می‌باشد. بعنوان مثال طی سالهای ۱۳۶۰ - ۱۳۵۹ تعداد مهدهای کودک به ۲۹۷۱، تعداد کودکان به ۱۷۲۰۰۲، تعداد کلاسها به ۶۳۴۰ و تعداد کارکنان به ۹۳۵۶ نفر بالغ می‌گردید و این در حالی است که طی سالهای ۶۷ تا ۶۸ تعداد مهدهای کودک به ۲۵۴۷، تعداد کودکان ثبت نامی به ۱۷۷۹۷۹، تعداد کلاسها به ۵۹۵۱، تعداد کارکنان به ۱۹۸۳ و تعداد کودکان رده های سنی ۱ تا ۶ سال به ۱۲ میلیون نفر بالغ گردید. ضمناً تعداد مهدهای کودک خصوصی شهرستان تهران طی سال ۱۳۷۰ به ۲۰۰ مرکز، طی سال ۱۳۷۱ به ۱۷۴ مرکز و طی سال ۱۳۷۲ به ۱۷۰ مرکز بالغ گردید.

در سال ۱۳۷۴ جمعاً ۵۸۵ باب مهد کودک متعلق به بخش خصوصی در کل مناطق شهری کشور فعالیت داشتند که نسبت به آخرین بررسی (سال ۱۳۷۲) افزایشی معادل ۰/۵ درصد داشته است که بیشترین تعداد مهدکودکها مربوط به استان تهران (۲۰۶ باب) بوده است.

تعداد کودکان در زمان انجام بررسی در مهدهای کودک کل کشور حدود ۵۴۴۴۷ نفر بوده اند که بیشترین آنها در

مهدکودکهای استان تهران با (۱۸۰۸۰ نفر) و کمترین آنها در مهدکودکهای استان یزد (۱۲۳ نفر) بوده اند. تعداد کارکنان شاغل در این رشته از خدمات در زمان انجام بررسی ۵۸۳۱ نفر بوده اند که نسبت به آخرین بررسی (سال ۱۳۷۲) افزایشی معادل ۱۳/۵ درصد را نشان می دهد. همچنین از کل شاغلین مزبور تعداد ۵۰۵۲ نفر آنان مزدبگیر و ۷۷۹ نفر دیگر مالکان و شرکاء بوده اند.

جدول شماره (۱) خلاصه ای از مشخصات و نتایج بررسی آماری خدمات مهدکودکهای طی سالهای ۱۳۸۴-۱۳۶۸ شامل تعداد مهد کودک، تعداد کارکنان و درصد تغییرات در هر یک را به نمایش گذاشته است.

همان طور که ملاحظه می شود در سال ۱۳۸۴ تعداد ۴۲۵۶ باب مهد کودک متعلق به بخش خصوصی در مناطق شهری کشور فعالیت داشته که نسبت به دوره قبل (سال ۱۳۸۲) معادل ۱۳/۲ درصد افزایش یافته است. تعداد ۷۵۴ باب از کل مهدهای کودک در استان تهران می باشد.

جدول شماره (۲) و (۳) نیز خلاصه مشخصات و فعالیت مهدهای کودک در مناطق شهری کشور را به تفکیک استان در سالهای ۱۳۷۴ و ۱۳۸۴ به تصویر کشیده اند.

جدول شماره (۱) خلاصه ای از مشخصات و نتایج بررسی آماری خدمات مهدکودک ها
طی سالهای ۱۳۸۴-۱۳۶۸

سال	موضوع	تعداد مهدکودک(باب)	تغییر در صد	تعداد کارکنان (نفر)	تغییر درصد
۱۳۶۸		۴۴۳	-۲/۲	۵۲۶۱	-۲/۵
۱۳۷۰		۵۷۴	۲۹/۶	۶۷۱۶	۲۷/۷
۱۳۷۲		۵۸۲	۱/۴	۵۱۳۷	-۲۳/۵
۱۳۷۴		۵۸۵	۰/۵	۵۸۳۱	۱۳/۵
۱۳۷۶		۶۱۴	۴/۹	۵۹۷۷	۲/۵
۱۳۷۸		۱۱۰۲	۷۹/۵	۱۰۳۹۸	۷۴
۱۳۸۰		۱۶۲۱	۴۷/۱	۱۶۵۰۸	۵۸/۸
۱۳۸۲		۳۷۶۰	...	۵۱۰۰۸
۱۳۸۴		۴۲۵۶	۱۳/۲	۳۳۱۷۹	۳۵-

- به علت اصلاح چارچوب در سال ۱۳۸۲، ارقام قابل مقایسه با دوره قبل نمی باشد.

- مأخذ: بانک مرکزی. مدیریت کل آمارهای اقتصادی، اداره آمار خدمات. نتایج بررسی آماری خدمات مهدهای کودک بخش خصوصی در مناطق شهری کشور. سالهای ۱۳۶۸ لغایت ۱۳۸۵

جدول شماره (۲) خلاصه مشخصات و فعالیت مهدهای کودک در مناطق شهری کشور به تفکیک استان در سال ۱۳۷۴

تشکیل سرمایه (هزار ریال)	تعداد کارکنان (نفر)			تعداد کودکان (نفر)	تعداد مهدکودک (باب)	موضوع استان
	مالکان و شرکا	مزد بگیر	کل			
۱۶۴۸۰۹۹	۷۷۹	۵۰۵۲	۵۸۳۱	۵۴۴۴۷	۵۸۵	کل مناطق شهری
۵۰۹۶۸۷	۳۲۶	۲۲۵۰	۲۵۷۶	۱۸۰۸۰	۲۰۶	تهران
۲۱۴۲۰	۱۰	۳۲	۴۲	۴۹۰	۸	مرکزی
۲۵۰۵۷۱	۱۹	۱۰۵	۱۲۴	۱۲۶۹	۱۷	گیلان
۳۰۴۹۷	۳۵	۲۷۶	۳۱۱	۲۷۶۵	۲۸	مازندران
۲۳۹۸۴۴	۴۹	۲۰۲	۲۵۱	۳۸۵۸	۳۶	آذربایجان شرقی
۱۵۰۰۳۹	۱۶	۵۷	۷۳	۶۲۴	۱۰	آذربایجان غربی
۳۰۸۱۵	۴	۲۰	۲۴	۳۶۵	۳	اردبیل
۲۲۴۲۶	۲۵	۱۵۶	۱۸۱	۲۰۷۰	۲۲	کرمانشاه
۵۱۵۷۷	۵۵	۳۵۶	۴۱۱	۴۷۰۷	۴۱	خوزستان
۲۶۰۶۶	۲۵	۲۲۱	۲۴۶	۲۸۷۷	۲۰	فارس
۳۱۱۰۴	۲۹	۱۴۶	۱۷۵	۱۵۴۸	۲۰	کرمان
۶۳۶۹۴	۶۵	۲۸۷	۵۵۲	۵۸۶۲	۶۸	خراسان
۹۲۳۱۵	۵۶	۳۶۱	۴۱۷	۵۱۷۰	۴۷	اصفهان
۵۴۸۸	۸	۶۰	۶۸	۷۸۳	۷	سیستان و لویستان
۲۷۷۰	۳	۱۵	۱۸	۱۵۲	۳	کردستان
۹۱۶۹	۱۰	۵۲	۶۴	۵۳۴	۸	همدان
۲۰۰۰	۴	۲۳	۲۷	۲۸۹	۴	چهارمحال و بختیاری
۸۸۷۸۵	۱۸	۸۱	۹۹	۱۱۴۴	۱۵	لرستان
-	۳	۱۸	۲۱	۱۹۶	۳	کهگیلویه و بویراحمد
۶۵۰۰	۴	۶۴	۶۸	۸۳۰	۶	بوشهر
۵۱۰	۳	۱۰	۱۳	۱۵۸	۳	زنجان
۳۳۹۲	۴	۲۴	۲۸	۲۲۱	۴	سمنان
۶۸۸۰	۵	۱۰	۱۵	۱۲۳	۳	یزد
۲۵۵۰	۳	۲۴	۲۷	۳۳۰	۳	هرمزگان

جدول شماره (۳) خلاصه مشخصات و فعالیت مهدهای کودک در مناطق شهری کشور به تفکیک استان در سال ۱۳۸۴

استان	موضوع	تعداد مهدکودک (باب)	تعداد کودکان (نفر)	تشکیل سرمایه (هزار ریال)	
				مزد بگیر	غیر مزد بگیر
تهران		۷۵۴	۵۹۹۹۷۹	۸۰۴۲	۸۹۵
مرکزی		۵۷	۳۴۸۷۱	۲۸۴	۷۲
گیلان		۲۲۷	۱۵۳۷۷۶	۱۲۰۰	۲۵۲
مازندران		۲۲۷	۱۵۶۵۴۲	۱۵۷۸	۲۲۵
آذربایجان شرقی		۲۲۵	۱۸۵۵۱۶	۱۰۱۸	۲۵۱
آذربایجان غربی		۱۶۵	۷۲۰۹۴	۵۱۰	۱۷۵
اردبیل		۸۵	۴۴۵۲۷	۴۰۰	۱۱۵
کرمانشاه		۸۹	۶۹۳۲۰	۳۲۷	۸۹
خوزستان		۳۴۵	۲۲۲۷۱۵	۱۸۷۹	۳۹۵
فارس		۱۹۱	۲۱۲۳۷۶	۱۷۰۵	۲۳۰
کرمان		۱۴۹	۱۰۹۵۳۱	۱۰۷۵	۱۸۳
خراسان جنوبی		۲۸	۱۶۱۲۹	۱۷۸	۲۵
خراسان رضوی		۴۵۷	۲۰۸۹۵۹	۳۸۴۴	۴۷۲
خراسان شمالی		۵۳	۲۳۳۱۴	۲۵۱	۵۳
اصفهان		۳۷۷	۲۲۸۶۶۵	۲۰۴۹	۳۵۹
سیستان و لوجستان		۵۰	۴۰۳۳۶	۲۷۹	۵۲
کردستان		۴۰	۲۸۶۹۶	۲۹۰	۵۱
همدان		۱۲۲	۷۴۷۶۱	۶۶۳	۱۱۷
چهارمحال و بختیاری		۶۸	۳۴۳۸۳	۲۱۹	۹۳
لرستان		۶۹	۳۹۸۲۳	۳۱۲	۶۶
کهگیلویه و بویراحمد		۴۴	۲۵۰۶۲	۱۷۹	۴۷
بوشهر		۳۲	۳۰۲۶۷	۲۳۶	۳۳
زنجان		۵۵	۲۸۲۹۸	۲۹۵	۶۲
سمنان		۳۵	۲۷۷۷۴	۲۳۶	۳۹
یزد		۹۰	۳۶۵۹۲	۴۵۰	۱۰۶
هرمزگان		۴۷	۲۷۰۸۸	۲۷۲	۵۳
ایلام		۳۰	۲۲۲۸۶	۱۶۶	۳۶
قزوین		۳۴	۲۴۶۳۰	۲۸۸	۳۴
قم		۳۰	۲۴۱۶۰	۱۶۷	۳۰
گلستان		۸۲	۵۵۰۴۲	۶۰۳	۱۱۰

برخوردار بوده و تلاش عمده دولت ها بر این بوده است که هر ساله تعداد بیشتری از کودکان تحت پوشش این مراکز قرار گرفته و بسا توجه به ویژگی ها و نیازهای فردی، از آموزشهای مناسب و سازنده برخوردار گردند. اولین ارتباطات انسانی- اجتماعی کودکان در این مراکز شکل گرفته و شکوفائی و رشد این ارتباط منوط به آموزش عشق ورزیدن، محبت نمودن،... و نشان دادن راه صحیح برقراری ارتباط توسط والدین و مربیان آنان می باشد. در واقع پایه های اولیه اعتماد به نفس، مسئولیت پذیری، استقلال و خلاقیت کودکان در دوران پیش از دبستان استوار می گردد. توجه دقیق و مناسب به کودکان، به رشد و شکوفائی استعداد های آنان کمک می نماید. مهدهای کودک و مربیان این مراکز نقش اساسی و حیاتی در تربیت و رشد شخصیت کودکان و شکل گیری کارآمد چرخه توسعه منابع انسانی ایفا می نمایند.

برخی دیگر از مهمترین دلایل اهمیت مهد کودک:

- آماده ساختن نوآموزان برای ورود به دوره دبستان
- آماده سازی تدریجی کودکان برای خروج از محیط آرام و مانوس و یکنواخت خانواده و ورود به محیط نسبتاً شلوغ، نامانوس و جدی مدرسه
- تربیت صحیح کودکانی که والدین آنها به علت بی سوادگی و عدم آمادگی، امکان تربیت صحیح فرزندان خود را ندارند.
- رشد و پرورش صحیح کودکانی که مادران آنها بکارهای خارج از خانه اشتغال دارند.
- رشد و تربیت صحیح کودکانی که به علت مرگ و یا طلاق والدین و یا عوامل دیگر بی سرپرست مانده اند.
- تعلیم زبان فارسی به کودکان ساکن در نقاطی که گویش محلی با زبان فارسی یکسان نیست.
- آماده ساختن محیط باز و مناسب برای کودکانی که در فضاهای محدود (نظیر آپارتمان) زندگی می کنند.
- فراهم آوردن شرایط مناسب برای مشارکت اقتصادی و حضور فعالتر زنان در جامعه

اهداف آموزشی مهدهای کودک

در اجتماعی نظیر ایران به علت تحولات و تغییرات سریع جامعه در سالهای اخیر و تضادهای موجود در تمایلات و عقاید و افکار افراد آن و اختلافات فاحش و عمیق میان ارزشهای قبول شده در نسلهای مختلف و این که اصولاً این ارزشها به طور دائمی در حال تغییر و تحول بوده و اغلب خانوادهها قادر به جذب و انتقال آنها به فرزندان خود نمی باشند، هدف غائی کودکان را باید اساساً در اجتماعی کردن (socialization) و سوق دادن کودک به سوی ارزشها و رفتار معقول و مطلوب جامعه و روی گرداندن او از رسوم و هنجارها و معتقدات ناپسندیده محیط تعریف کرد. بنابراین اهداف مورد نظر به مراتب وسیع تر از آموزش به معنای صرف کلمه بوده و بطور کلی اجتماعی کردن

آمار فوق نشانگر افزایش دائمی تعداد کودکان ثبت نامی مراکز آموزش پیش دبستانی و مهدهای کودک و عدم رشد متناسب تعداد مهدهای کودک و کادر ویژه آن می باشد. آمار سال ۶۸-۶۷ مبین این واقعیت است که تنها ۵ درصد کودکان رده های سنی ۱ تا ۶ سال و ۲۵ درصد کودکان رده های سنی ۳ تا ۶ سال از امکانات آموزشی و تفریحی مهدهای کودک استفاده نموده اند. در ضمن تعداد کودکان هر کلاس بر ۳۰ نفر و نسبت کودکان به کادر آموزشی به نسبت ۲۵ به ۱ بوده است. به عبارت دیگر به ازای هر ۱ پرسنل، ۲۵ کودک وجود داشته است. چنانکه قبلاً نیز بدان اشاره گردید رده های سنی ۱ تا ۶ سال در رشد و پرورش شخصیت کودکان، از نقش اساسی برخوردار بوده و از این روی آموزش پیش دبستانی به عنوان بخشی از نظام آموزش عمومی محسوب شده و دولتها به برنامه ریزی و سرمایه گذاری در این عرصه مبادرت می نمایند. در کشور ایران، مهدهای کودک و آموزش پیش دبستانی در واقع به بخش خصوصی واگذار گردیده و یا در حال واگذاری است و بدین ترتیب خانواده های کم در آمد و متوسط قادر به بهره گیری از امکانات مهدهای کودک نمی باشند و این در حالی است که کودکان خانواده های مواجه با مشکلات اقتصادی و فرهنگی از نیاز بیشتری به توجه و آموزش برخوردار می باشند. به این ترتیب به دلیل وجود کمبودها، نواقص زیاد و برنامه های نادرست و عدم برخورداری از کادر مناسب و عدم اولویت دولت به آموزش کودکان در دوره های مهدکودک و پیش دبستانی، اکثریت کودکان با مشکلات عدیده ای در روند آموزشی و رشد شخصیتی خود مواجه می گردند.

سرمایه گذاری در امور کودکان مهد کودکی آثار پیشگیرانه بر آسیب های دوران نوجوانی و جوانی و بزرگسالی دارد. بسیاری از انحرافات اخلاقی، ریشه در کمبودهای روحی و روانی دوران کودکی دارند. ارتباط اولیه کودک با الگوهای شخصیتی، آینده او را رقم میزنند. برخلاف تصورات عمومی مبنی بر عدم سودآوری سرمایه گذاری در مهدهای کودک، چنین سرمایه گذاریهایی به معنای تربیت نیروهای خلاق، هدفمند و آگاه آتیه هر ملت و عوامل بازدارنده بسیاری از آسیبهای اجتماعی مطرح می باشند. در مهد کودک آرمانی، والدین و مربیان کودک به شناسایی توانایی های بالقوه کودکان و رشد و توسعه چنین توانایی هایی مبادرت نموده، شعور و رفتارهای های روانی کودک شکل گرفته و هدایت صحیح تجربیات کودک به خصوصیات روانی می انجامد که شخصیت او را پرورش میدهند. طی جریان حضور در مهد کودک است که کودک شناخت نزدیک به واقعیتی از خود بدست آورده و خواسته های او به عنوان تبلوری از رشد عاطفی، عقلی و اجتماعی او شکل می گیرد.

بر اساس تجربیات و بررسیهای روان شناختی و تربیتی، سال های اولیه زندگی کودکان نقش اساسی در رشد و پرورش آنان ایفا می نماید چرا که ۸۰ درصد شخصیت کودک ظرف ۶ سال اولیه حیات او شکل می گیرد. بر این اساس مهد کودک از اهمیت ویژه ای

- و پرورش کودک به عنوان یک فرد هدف اصلی از تشکیل این دوره از آموزش بوده است. جنبه های مختلف چنین هدفی را می توان به این ترتیب خلاصه کرد:
- رشد جسمانی، ذهنی، عاطفی و اجتماعی کودکان بر پایه اصول اخلاقی و مذهبی
- افزایش سطح تواناییها و استعدادهاى کودکان
- آماده سازی و تربیت کودکان جهت درک مفاهیم علمی و ذهنی
- رشد و پویایی زبان فارسی همسطح با زبانهای محلی در جهت تقویت ارتباطات و ابزارهای آموزشی کودکان اعم از خواندن، نوشتن، شنیدن و حرف زدن
- آماده سازی و تربیت کودکان در جهت تقویت احساس همکاری و مشارکت در فعالیت های اجتماعی و حس مسئولیت پذیری آنان
- حمایت از خانواده های کم درآمد در روند تربیتی و تحصیلی فرزندان

ضعف های اساسی موجود

- گر چه شکل گیری مهدهای کودک بر اساس واقعیات و مقتضیات جامعه به عنوان یک نیاز و ضرورت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مطرح بوده ولی نقش آفرینی دولت در این زمینه بسیار ضعیف ارزیابی می گردد.
- به دلیل نبود چشم انداز، استراتژی، اهداف و برنامه، امکان ارزیابی برنامه های هر دم متغیر مرتبط با مهد کودک دستگاههای پراکنده متولی امور، فراهم نبوده بنابراین تعیین میزان کارایی و اثر بخشی آنها امری دشوار و حتی غیرممکن است.
- مهدهای کودک از لحاظ کمی و کیفی پاسخگوی نیاز امروز جامعه نیستند.
- عملیاتی سازی اهداف آموزشی مهد کودکیا به درستی تحقق نیافته و مهدهای کودک فاقد هر گونه تعامل هدفمند با نظامهای آموزشی بعدی ارزیابی می گردند.
- انواع مهدهای کودک که در سراسر کشور فعالیت دارند فاقد استاندارد آموزشی لازم و کادر آموزشی کارآمد ارزیابی می گردد.
- استقبال از مهد کودک به دلیل مسائل فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی ناچیز ارزیابی می گردد. به ویژه چنانچه کارکردهای مثبت آن را مورد امعان نظر قرار دهیم این مساله در خور تامل است.
- در حالی که یافته های علمی، گروههای هدف مهد کودک را به طور عمده رده سنی ۳ تا ۵ سال تعیین نموده مهدهای کودک ما کودکان رده های سنی زیر ۳ سال را نیز تحت پوشش قرار داده است.

پیشنهادها

- به منظور تحقق اهداف آموزشی مهدهای کودک، لازم است خط مشی ها و سیاستهای ذیل به مورد اجرا گذاشته شود:
- مشارکت دولت در گسترش و بهبود کیفیت آموزش در مهدهای کودک
- تشویق بیشتر صاحبان صنایع و کارفرمایان بزرگ بخش خصوصی به ایجاد و تاسیس مهدهای کودک
- تاسیس مهد کودکیهای نمونه و تجربی
- جلب همکاری خانواده ها در اداره امور مهدهای کودک
- در نظر گرفتن اصل تداوم در تعمیق هدفها و برنامه های مهد کودک و دوره آموزش پیش از دبستان با دوره های آموزشی بعد از آن
- انعطاف پذیر بودن برنامه و قابلیت انطباق آن با شرایط و امکانات محیط و تغییر آن بر حسب فصول سال
- تهیه یا نظارت در تهیه برنامه های مناسب برای کودکان مهد کودک مانند بازیهای مختلف، علوم اجتماعی، گسترش اطلاعات عمومی، نقاشی، ورزش، سرود، کاردستی، زبان، ساعات استراحت و تغذیه صحیح کودک
- تهیه یا نظارت در امر انتشار و تهیه فیلم، کتاب، شعر، آهنگ، اسباب بازی و برنامه های مخصوص کودکان در رادیو، تلویزیون، سینما و مطبوعات (از نظر تربیتی، بهداشتی، زیبایی) و بهبود کیفیت و افزایش کمیت آنها
- تشکیل و تقویت کتابخانه های مخصوص کودکان و اختصاص دادن بخشی از کتابخانه های دیگر به نشریات خاص کودکان
- اشتراک اجباری مهدهای کودک برای کتابها و سایر نشریات و فیلم و صفحه های مخصوص کودکان
- رسیدگی و نظارت بر وضع بهداشتی و سلامتی کودکان از طریق آموزش های مختلف و فراهم آوردن امکانات درمانی و واکسیناسیون اطفال
- تهیه پرونده (شناسنامه) کودک شامل خصوصیات جسمانی، روانی، اجتماعی، عاطفی و ذوقی با تاکید بر کمبودها و مزیتهاى موجود در کودک و آثار ناشی از آن
- تعیین و تهیه ضوابط لازم برای ساختمان مهد کودک (نظیر طراحی معماری مهد کودک) و تجهیزات (نظیر میز و صندلی استاندارد) و تشکیلات آن و راهنمایی در استفاده از سایر فضاها از قبیل پارکهای شهرداری و غیره
- تعیین و تهیه فهرستی از مواد لازم برای تغذیه استاندارد و صحیح کودک
- ایجاد تسهیلات لازم به منظور تحقیق درباره روشهای نوین تربیتی و راههای سنجش و رفع مشکلات عاطفی کودکان، تهیه وسایل اندازه گیری برای سنجش هوش، استعدادهاى خاص و غیره در کودکان
- تشکیل و تقویت کلاسها و دوره های تربیت مربی کودک
- فرهنگ سازی به منظور آگاهی خانواده ها از نقش مثبت مهدهای کودک در رشد و پرورش کودکان و آینده شغلی آنها
- تاکید بر تاسیس مهد کودک در نقاطی که زبان اهالی آن فارسی نیست.
- تاسیس مهدهای کودک مخصوص اطفال استثنائی

- تجدید نظر در ثبت نام از کودکان زیر ۳ سال در مهدهای کودک و بستر سازی به منظور نهادسازی لازم در جهت پوشش قرار دادن این دسته از کودکان
 - به طور کلی تصویر کیفی آموزش در مهد کودک با امر تدوین برنامه ها و روش ها و طریقه استفاده از آن در سراسر کشور مرتبط می گردد:
- الف) تدوین برنامه**
- برنامه های آموزشی مهد کودک بایستی در برگرفته جهت ذیل باشد: برنامه های علمی و عملی آموزشی که بر مشاهده و بازدید، آموزش زبان فارسی، ریاضیات مقدماتی، مفاهیم ابتدایی علوم و اعتقادات مذهبی مشتمل باشد.
- فوق برنامه های آموزشی مشتمل بر صنایع دستی، خمیر بازی، بریدن و چسباندن اشیاء، نقاشی، بازیهای فکری، قصه گوئی، شعرخوانی و تمرینات بدنی و هر گونه اقدامی که محرک رشد و پرورش روحیه خلاقیت و کارآفرینی کودکان باشد.
- در چارچوب این محورها و مفروضات پایه ای و اساسی، پیشنهادات ذیل ارائه می گردد:

- تدوین برنامه بایستی بر اساس اصول روانشناسی رشد کودک، روانشناسی فراگیری و روانشناسی اجتماعی و بر اساس اهداف کلان فرهنگی و اجتماعی کشور صورت پذیرد.
- ساختمان مهدهای کودک تا حد امکان بر اساس برنامه ریزی کالبدی طبق نقشه های کشوری بنیادگذاری گردیده و نوع تجهیزات نیز به طریق استاندارد تهیه و در دسترس گذارده شود.
- در این زمینه لازم است تا با تشکیل کمیته راهبردی با عضویت نمایندگان تام‌الاختیار نهادها و دستگاههایی از شهرداری، شورای عالی معماری و شهرسازی، سازمان بهزیستی، وزارت مسکن و شهرسازی، وزارت کشور، وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی کشور تدابیر لازم اتخاذ گردد.

- در مهدهای کودکی که امر تغذیه کودکان تقبل می گردد، تهیه غذا طبق اصول بهداشتی با توجه به عادات محلی و فرآورده های منطقه ای پیشنهاد و نظارت گردد.
- ب) امور ساختی**
- ۱- تحقیق در مورد اولویتهای منطقه ای
 - ۲- بررسی و کمک به ایجاد مهدهای کودک نمونه
 - ۳- سنجش و پیگیری اثرات آموزش در مهد کودک در جمعیت شایسته این آموزش
 - ۴- پژوهشهای مربوط به رشد شخصیت و جسمانی کودکان در ارتباط با حضور طفل در مهد کودک
 - ۵- کلیه تحقیقات اجتماعی و اقتصادی مربوط به اولیاء و کودکان در مناطق مختلف کشور
- ج) تربیت مربی**
- نظام مهد کودکی باید به عنوان بخشی از کل نظام آموزش کشور تلقی گردیده و لذا تربیت مربی مهد نیز به مانند معلمان سایر سطوح آموزشی با نظارت بخش دولتی طبق برنامه زمان بندی شده و با کیفیت و کمیت لازم به انجام رسد. این موضوع امری بستر ساز به منظور ایجاد فرصتهای شغلی برای هزاران فارغ التحصیل دانشگاهی در رشته هایی که بویژه تراکم در آنها بالاست، (نظیر فارغ التحصیلان رشته های علوم تربیتی، مددکاری، روان شناسی، مدیریت آموزشی) قلمداد می گردد.

منابع:

۱. بانک مرکزی، مدیریت کل آمارهای اقتصادی، اداره آمار خدمات، نتایج بررسی آماری خدمات مهدهای کودک بخش خصوصی در مناطق شهری کشور. سالهای ۱۳۶۸ لغایت ۱۳۸۵
۲. پیش دبستانی اتاق فکر شهروندان فردا! آموزش پیش دبستانی در استرالیا آموزش پیش دبستانی در سوریه، آموزش پیش دبستانی در بلژیک و غیره در سایت: <http://best-edu.blogfa.com/cat-3.aspx>
۳. سیف، علی اکبر. روان شناسی پرورشی، انتشارات آگاه، تهران ۱۳۷۴
۴. فصل نامه تعلیم و تربیت، شماره ۴ - ۵۲ وزارت آموزش و پرورش
۵. کول، وینتا، برنامه آموزش و پرورش در دوره پیش از دبستان، ترجمه مفیدی
۶. گنجی، حمزه، روان شناسی عمومی، انتشارات پیام نور
۷. نشریه استاندارد سازی مهد کودک های ایران